

№3

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo‘yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo‘rayev Abdug‘affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg‘ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug‘bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o‘g‘li – mas‘ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali
23.11.2022-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №R-566966 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №049864

MUNDARIJA

1.	Шаисламова Наргиза Кабиловна	Тижорат банклари рискларини баҳолашда стресс-тест усулидан самарали фойдаланиш	7
2.	Ashurova Nargiza Chori qizi	O‘zbekiston turizm xizmatlari bozorida gastronomik turizmi rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari	19
3.	Mamatqulov Avazbek Axmadaliyevich	Oliy ta‘lim muassasalarida ichki audit tizimini raqamlashtirish mexanizimini takomillashtirish	24
4.	Sobirov Otabek Olimjonovich	Boshqaruv hisobini tashkil etishning konseptual asoslari	36
5.	Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Boqiyeva Zuhra Soxibjon qizi	Iqlim o‘zgarishining iqtisodiyotga ta’siri	41
6.	Xalimov Shaxboz Xalimovich	Qishloq joylarida turizm xizmatlarini rivojlantirishning xorij tajribalari	48
7.	Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	Hududlarda investitsiya mexanizmlarini takomillashtirishning institutsional va moliyaviy omillari	53
8.	Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Normatov Muslimbek No‘rbo‘ta o‘g‘li	Kredit riski	60
9.	Курбонов Саид Акбарович	АҚШ федерал резерв тизими (ФРТ) ва унинг иктисодиётга таъсири	67
10.	Bekmurodova Feruza Azamat kizi, Kadambaeva Charos Masharip kizi	Economic cooperation practices and development trends in Middle Eastern countries	73
11.	Mardonova Malika Asatilloevna	Xavfsiz turizm tushunchasining nazariy-uslubiy asoslari	80
12.	Alimov Baxodir Batirovich	Rivojlangan sug‘urta kompaniyalarining moliyaviy holati va samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili	85
13.	Narziyev Abror Baxtiyorovich	Moliyaviy bozorlardagi volatillik dinamikasining GARCH modellari asosida empirik tahlili	95
14.	Xoldorova Kamola Jamoliddin qizi, Murodova Dilnoza Choriyevna	O‘zbekistonda tijorat banklarini transformatsiya qilishning dolzarb masalalari	106
15.	Юсупов Бехзод Юсуп угли	Финтех-ориентированная модель комплексной оценки кредитоспособности корпоративных клиентов и её влияние на эффективность банковских решений	112
16.	Ташбаева Рано Гайбуллаевна, Ташбаев Улугбек Ванситович	Цифровая оценка конкурентоспособности предприятий HoReCa на основе Open Data и онлайн-платформ (на примере г. Ташкента)	120
17.	Баракаев Отабек Отакулович	Ўзбекистонда аудиторлик хизматлар бозорининг 2020-2025 йилларга тахлили ва уни такомиллаштириш йўналишлари	127
18.	Muradov Botir Hayat	Yevropa iqtisodiyotining yashil transformatsiyasida iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq fizik va moliyaviy risklar tahlili	140
19.	Isroiljonov Murodil Qosimjon ugli	Household Consumption, Imports, and Gross Capital Formation in Uzbekistan: Evidence from an ARDL Model	148
20.	Чориева Нигина Қахрамановна	Классик иктисолий назариялар асосида тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш хусусиятлари	155

21.	Chintemirova Diyora Shuxrat qizi	Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari	160
22.	Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	Soliqli daromadlar oshishida sheringning iqtisodiy imkoniyatlari	166
23.	Кузиева Динора Баходировна	Узоқ муддатли активларни баҳолаш тартибини такомиллаштириш	173
24.	Умарова Гулзодахон Қодирбековна	Кичик бизнесни муқобил молиялаштиришнинг илғор хорижий тажрибалари	181
25.	Murtozayeva Zarnigor Komol qizi	Tashabbusli budget mablag'larini ijtimoiy ehtiyojlar asosida manzilli taqsimlash mexanizmlarini takomillashtirish	187
26.	Baytanov O'ralboy Miraqul o'g'li	Sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy metodologik yondashuvlari	193
27.	Mardonov Akromjon Nusrat ogli	The impact of fiscal policy on the national economy	201
28.	Ostonaqulov Dilshod Ismatilla o'g'li	O'zbekiston respublikasining aholi hayot sifati va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni statistik baholash	206
29.	Babaxanova Nozima Saidakbarovna	Milliy fond bozorida aksiyalarni ommaviy joylashtirish mexanizmlarini transformatsiya qilish yo'llari	213
30.	Tilabov Nasrulla Tashmuratovich	O'zbekistonda davlat qarz portfelini risk-diyagnostika asosida boshqarish metodologiyasini takomillashtirish	220
31.	Rahmonova Durdona Hasan kizi	Effective management of investment opportunities and regional economic diversification: evidence from the kashkadarya region	226
32.	Xamdamov Omonullo Ne'matullayevich	Kapital bozorida moliyaviy resurslar jalb qilishning xalqaro amaliyot tajribalari	233
33.	Achilov Dilshod Marufovich	Innovatsion faoliyatning moliyaviy ta'minot manbalari va ularni samarali boshqarish yo'llari	244
34.	Baratova Zumrat Xalmetjanovna	Innovatsion faoliyat bilan bog'liq moliyaviy risklarni boshqarish	253
35.	Mavlyanova Yulduzxon Turg'unovna	Moliyaviy resurslarni samarali boshqarishda ERP (Enterprise Resource Planning) mexanizmidan foydalanish istiqbollari	261
36.	Ishniyazov Otabek Baxodirovich	Bank faoliyatida risklarning turlari, ularni samarali boshqarish	268
37.	Baxriddinov Kamoliddin Baxriddin o'g'li	Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsiyaviy qaror qabul qilish amaliyotining tahlili	275
38.	Qudratova Feruza Nasriddinovna	Financing decisions and value creation in an emerging economy: Evidence from the capital structure of Uzauto Motors	283
39.	Xasanov Komil Mutalibjanovich	Chiqindilarni boshqarishda yevropa ittifoqi tajribasi va uni o'zbekiston sharoitida qo'llash	591
40.	Orzukulova Zumrad Abdukhalik kizi, Azimova Nozimakhon Alisher kizi	Strategic brand management: review of keller's brand equity model and Aaker's brand identity system	297
41.	Ollokulova Feruza Mansurovna	Davlat xususiy sheriklik rivojlanishining xorij tajribasi va undan O'zbekiston amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	302
42.	Umurzakova Dildora Sultonmaxmudovna	Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar bandligiga doir muammolarning asosiy yo'nalishlari	310
43.	Jo'rayeva Zarifa Bahodir qizi	Tijorat banklarida kredit xizmatlari amaliyotining dolzarb masalalari	317

44.	Tureev Azizbek Abatovich	Qoraqalpog‘iston Respublikasida mevachilik tarmog‘ini klasterlashning iqtisodiy samaradorligini baholash	324
45.	Mirzataev Muratbaevich	Salamat Ekologik muammolar sharoitida qishloq xo‘jaligi barqarorligini ta‘minlashda smart texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-uslubiy asoslari	329
46.	Komekova Gulzira Sharbaevna	Raqamlashtirilgan logistika tizimlari asosida sabzavotchilik mahsulotlari bozorining samaradorligini oshirish yo‘llari	335
47.	Qidirmiyazov Sherniyazovich	Ajiniyaz Qoraqalpog‘iston Respublikasida qurilish sohasining rivojlanish holati va sun‘iy intelkt asosida xizmat kursatishni rivojlantirish istiqbollari	340
48.	Розиков Жалил Жалолович	Вопросы реформирование бухгалтерского учета в сельском хозяйстве	346
49.	Karimov Gapardjonovich	Eminjon Sanoat korxonalarida moliyaviy tahlil axborot tizimini takomillashtirish masalalari	351
50.	Toshev Nurbek Janon o‘g‘li	Qashqadaryo viloyatida turizm samaradorligi indeksi (TEI) asosida mintaqaviy turizm rivojlanishi dinamikasini baholash	359
51.	Kurbonova Malika Akhmad kizi	Comprehensive methodology for assessing the effectiveness of digital economy technology implementation in regional economic development	365
52.	Isakova Naima Ikromjonovna	Xizmat ko‘rsatish korxonalarida turizmni rivojlantirish uchun strategik marketing dasturini ishlab chiqish va uni takomillashtirish yo‘llari	371
53.	Sultanova Nigora Xikmatxo‘ja qizi	Xarajatlar hisobida ABC va BSC tizimlari integrativ tahlili	377
54.	Muminova Parvina Ilhom qizi	Bank majburiyatlari hisobi va ichki auditini takomillashtirish	383
55.	Abduraxmonova Alimov Baxodirovich	Munisa, Ulug‘bek Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko‘rsatish korxonalarida biznesni rivojlantirish tamoyillari va bosqichlari	389
56.	Axmedov Shoymurod Azamat o‘g‘li	Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish samaradorligini takomillashtirish yo‘llari	395
57.	Xamdamov Komilovich	Shavkat Aholini ijtimoiy himoyalash moliyaviy mexanizmi samaradorligini baholashning nazariy-metodologik asoslari	402
58.	Ruziyev G‘anisher Usarovich	Soliqlar vositasida tadbirkorlikni rivojlantirish va bandlikni ta‘minlash orqali daromadlarni oshirish hamda kambag‘allikni qisqartirish masalalari	411
59.	Atamuratova Muzafarovna	Gulrux Kichik biznes tizimlarining iqtisodiy mohiyati va ularni modellashtirish bo‘yicha zamonaviy xorij tajribasi	419
60.	Mirzayeva Charos G‘ayrat qizi	Savdo va xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy o‘shisdagi o‘rni: Janubiy Koreya va O‘zbekiston misolida qiyosiy ekonometrik tahlil	424
61.	Toshpulatov Akromovich	Davron Islom moliyasida risklarni boshqarish	437
62.	Amir Xudaykulov	Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq EBITda indikatorini hisobga olishning o‘ziga xos xususiyatlari	451

SANOAT KORXONALARIDA MAHSULOT SIFATINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI

Baytanov O‘ralboy Miraqul o‘g‘li

*iqtisodiyot va menejment
kafedrası dotsenti v.b., PhD*

Jizzax politexnika instituti

ORCID: 0000-0003-3339-0650

E-mail: baytanovuralboy@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada Jizzax viloyatida faoliyat yuritayotgan “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ misolida oziq-ovqat sanoatida mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilingan. Tadqiqotda TQM, Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 9001 va ISO 22000 kabi sifat menejmenti tizimlarining amaliy qo‘llanilishi hamda ularning integratsiyalashuv imkoniyatlari o‘rganilgan. Shuningdek, Industry 4.0 texnologiyalari, raqamli monitoring va ma‘lumotlar tahlili vositalarining mahsulot sifati va xavfsizligini ta‘minlashdagi ahamiyati baholangan. Tadqiqot natijalari korxonalarda sifatni boshqarish tizimini takomillashtirish va raqobatbardoshlikni oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: oziq-ovqat sanoati, mahsulot sifati, sifat menejmenti, sifatni boshqarish, TQM, Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 9001, ISO 22000, Industry 4.0.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ КАЧЕСТВОМ ПРОДУКЦИИ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Байтанов Уралбой Миракул угли

*исполняющий обязанности доцента
кафедры экономики и менеджмента,*

кандидат экономических наук

Джиззахский политехнический институт

ORCID: 0000-0003-3339-0650

E-mail: baytanovuralboy@gmail.com

Аннотация. В статье проанализированы современные подходы к управлению качеством продукции в пищевой промышленности на примере ООО «Bonu Shirinliklari» и ООО «Iruskon», осуществляющих деятельность в Джиззахской области. В ходе исследования изучены практические аспекты применения систем менеджмента качества, таких как Total Quality Management (TQM), Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 9001 и ISO 22000, а также возможности их интеграции. Кроме того, дана оценка значимости технологий Industry 4.0, цифрового мониторинга и инструментов анализа данных в обеспечении качества и безопасности продукции. Результаты исследования могут быть использованы для разработки практических рекомендаций по совершенствованию систем управления качеством и повышению конкурентоспособности предприятий.

Ключевые слова: пищевая промышленность, качество продукции, управление качеством, контроль качества, TQM, Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 9001, ISO 22000, Industry 4.0.

MODERN METHODOLOGICAL APPROACHES TO PRODUCT QUALITY MANAGEMENT IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Baytanov Oralboy Miraqul ogli

Acting Associate Professor,

Department of Economics
and Management, PhD
Jizzakh Polytechnic Institute
ORCID: 0000-0003-3339-0650
E-mail: baytanovuralboy@gmail.com

Abstract. *This article analyzes modern approaches to product quality management in the food industry using the examples of “Bonu Shirinliklari” LLC and “Iruskon” LLC operating in the Jizzakh region. The study examines the practical application of quality management systems such as Total Quality Management (TQM), Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 9001, and ISO 22000, as well as the possibilities for their integration. In addition, the importance of Industry 4.0 technologies, digital monitoring systems, and data analytics tools in ensuring product quality and safety is assessed. The research findings contribute to the development of practical recommendations aimed at improving quality management systems and enhancing the competitiveness of enterprises.*

Keywords: *food industry, product quality, quality management, quality control, TQM, Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 9001, ISO 22000, Industry 4.0.*

Kirish

Jahon iqtisodiyotida oziq-ovqat sanoati aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qilish hamda eksport salohiyatini oshirishda muhim o'rin egallaydi. Ushbu tarmoq nafaqat aholining birlamchi ehtiyojlarini qondiradi, balki qishloq xo'jaligi, savdo, logistika va qayta ishlash kabi qator bog'liq sohalar bilan uzviy aloqada bo'lib, iqtisodiyotning ko'plab bo'g'inlarini harakatga keltiruvchi kuch vazifasini bajaradi. Aynan shu sababli oziq-ovqat sanoatining samarali faoliyati davlatning umumiy iqtisodiy salohiyatini va uning xalqaro arenadagi mavqeini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi [1].

Global bozorlarda raqobatning kuchayishi, iste'molchilarning mahsulot sifati va xavfsizligiga bo'lgan talablarining ortishi hamda xalqaro standartlar talablarining qat'iylashuvi oziq-ovqat sanoati korxonalarida sifat menejmenti tizimlarini takomillashtirishni dolzarb vazifaga aylantirmoqda. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida korxonalarining raqobatbardoshligi nafaqat ishlab chiqarish hajmi, balki ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifati, xavfsizligi va iste'molchilar talablariga mosligi bilan ham belgilanadi. Ishlab chiqarish hajmini oshirish orqali bozorda ustunlikka erishish davri o'z o'rnini sifat, innovatsiya va iste'molchiga yo'naltirilgan yondashuvga asoslangan raqobat modeliga bo'shatib bermoqda. Shu nuqtai nazardan, korxonalarda sifat menejmenti tizimini joriy etish va uni doimiy takomillashtirib borish mahsulot tannarxini optimallashtirish, ishlab chiqarish jarayonidagi nuqsonlarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va pirovardida bozordagi barqaror o'rinni ta'minlash imkonini beradi. Binobarin, sifat menejmenti tizimlarini takomillashtirish bugungi kunda oziq-ovqat sanoati korxonalarining uzoq muddatli rivojlanish strategiyasining markaziy unsuriga aylanmoqda.

Mahsulot sifati boshqarish nazariyasining shakllanishi va rivojlanishida sifat menejmenti sohasidagi yetakchi olimlarning ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, J.M.Juran tomonidan ishlab chiqilgan “Sifat trilogiyasi” konsepsiyasi sifatni rejalashtirish, nazorat qilish va takomillashtirish jarayonlarining o‘zaro bog‘liqligini asoslab bergan [2]. W.E.Deming sifat menejmentida jarayonlarga yo‘naltirilgan boshqaruv hamda uzluksiz takomillashtirish tamoyillarining ahamiyatini ko‘rsatib bergan bo‘lsa [3], P.B.Crosby sifatni boshqarishda “Zero Defects” (“Nuqsonsiz ishlab chiqarish”) tamoyilini ilgari surgan [4]. Mazkur nazariy qarashlar bugungi kunda qo‘llanilayotgan zamonaviy sifat menejmenti tizimlarining metodologik asosini tashkil etadi.

So‘nggi yillarda mahsulot sifati boshqarishning an’anaviy usullari o‘rnini kompleks va integrallashgan boshqaruv tizimlari egallab bermoqda. Xususan, Total Quality Management (TQM), Lean Manufacturing, Six Sigma va Statistical Process Control (SPC) kabi yondashuvlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, nuqsonlar sonini kamaytirish hamda iste'molchilar

qoniqishini ta'minlashda muhim vosita sifatida e'tirof etilmoqda [5]. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, Lean va Six Sigma metodologiyalarini oziq-ovqat sanoati korxonalarida qo'llash ishlab chiqarishdagi yo'qotishlarni kamaytirish, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash imkonini beradi [6].

Oziq-ovqat sanoatida mahsulot sifati bilan bir qatorda mahsulot xavfsizligini ta'minlash ham ustuvor ahamiyatga ega. Shu sababli xalqaro amaliyotda sifat menejmenti tizimlari bilan birgalikda oziq-ovqat xavfsizligini boshqarishga qaratilgan maxsus standartlar keng joriy etilgan. Xususan, ISO 9001:2015 standarti sifat menejmenti tizimlariga qo'yiladigan talablarni belgilasa, ISO 22000:2018 standarti oziq-ovqat zanjiridagi tashkilotlarda xavfsizlikni boshqarish talablarini o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) tizimi oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligini ta'minlashning xalqaro miqyosda tan olingan preventiv mexanizmlaridan biri hisoblanadi [7].

Raqamli iqtisodiyot va Industry 4.0 texnologiyalarining rivojlanishi mahsulot sifatini boshqarish metodologiyasini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Sun'iy intellekt, Internet of Things (IoT), katta ma'lumotlar (Big Data), blokcheyn texnologiyalari va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlaridan foydalanish ishlab chiqarish jarayonlarini real vaqt rejimida nazorat qilish, sifat ko'rsatkichlarini prognozlash va boshqaruv qarorlarini qabul qilish samaradorligini oshirmoqda [8]. Ayrim tadqiqotlarda Quality 4.0 konsepsiyasi korxonalarda sifat menejmentining yangi rivojlanish bosqichi sifatida baholanib, unda raqamli texnologiyalar va an'anaviy sifat menejmenti vositalarining integratsiyasi asosiy omil sifatida ko'rsatilgan [9].

Biroq amaliyotda ko'plab oziq-ovqat sanoati korxonalarida sifat menejmenti tizimlari alohida elementlar shaklida joriy etilgan bo'lib, ularning o'zaro integratsiyasi, iqtisodiy samaradorligi va raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashuv darajasi yetarli darajada o'rganilmagan. Shu sababli oziq-ovqat sanoati korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy metodologik yondashuvlarini tizimli tahlil qilish, ularning afzalliklari va cheklovlarini aniqlash hamda integrallashgan sifat menejmenti modelini shakllantirish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi

Oziq-ovqat sanoatida mahsulot sifatini boshqarish masalalari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim omili sifatida e'tirof etilgan. Sifat menejmenti tizimlarining samaradorligini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda korxonalarda sifat ko'rsatkichlarining yaxshilanishi ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va iste'molchilar qoniqishini oshirish bilan bevosita bog'liqligi ta'kidlangan [10].

Zamonaviy tadqiqotlarda Lean Manufacturing va Six Sigma metodologiyalari mahsulot sifatini boshqarishning eng samarali vositalaridan biri sifatida ko'rib chiqilmoqda. J. Antony va hamkorlari Lean Six Sigma yondashuvining korxonalarda nuqsonlar sonini kamaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda sifat xarajatlarini qisqartirishga xizmat qilishini asoslaganlar [11]. M.Dora va hamkorlari tomonidan oziq-ovqat sanoati korxonalarida olib borilgan tadqiqotlarda esa Lean tamoyillarining qo'llanilishi resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va ishlab chiqarishdagi yo'qotishlarni kamaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan [12].

Sifat menejmenti tizimlarini integratsiyalash masalalari ham ilmiy adabiyotlarda keng o'rganilgan. S.X. Zeng va hamkorlari integrallashgan menejment tizimlari alohida joriy etilgan tizimlarga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanligini qayd etganlar [13]. M.Bernardo tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa sifat, ekologiya va xavfsizlik menejmenti tizimlarining integratsiyasi korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ko'rsatib berilgan [14].

Oziq-ovqat sanoatida sifat va xavfsizlikni boshqarishning o'zaro bog'liqligi ko'plab ilmiy ishlarda alohida ta'kidlanadi. H. Lelieveld va Y. Motarjemi oziq-ovqat mahsulotlari sifatini

ta'minlashda xavflarni boshqarish va profilaktik nazorat mexanizmlarining ahamiyati yuqori ekanligini qayd etadilar [15]. C.Escanciano va M.L. Santos-Vijande tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, oziq-ovqat korxonalarida xalqaro standartlarni joriy etish mahsulot sifati va iste'molchilar ishonchini oshirishga xizmat qiladi [16].

So'nggi yillarda mahsulot sifati boshqarishning raqamli transformatsiyasi bo'yicha tadqiqotlar soni sezilarli darajada ortib bormoqda. L.Fonseca va J. Domingues tomonidan ishlab chiqilgan Quality 4.0 konsepsiyasi raqamli texnologiyalarni sifat menejmenti tizimlari bilan integratsiyalash orqali boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlarini ochib beradi [17]. Shu bilan birga, A. Carvalho va hamkorlari Industry 4.0 texnologiyalarining oziq-ovqat sanoatida sifat monitoringi va mahsulot kuzatuvchanligini ta'minlashdagi rolini asoslab berganlar [18].

Yuqoridagi tadqiqotlar natijalari mahsulot sifati boshqarish bo'yicha turli metodologik yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlasa-da, oziq-ovqat sanoati korxonalarida Lean Six Sigma, integrallashgan menejment tizimlari va Quality 4.0 konsepsiyalarini yagona metodologik model doirasida qo'llash masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Shu sababli ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlarni davom ettirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot ishida Jizzax viloyatida faoliyat yuritayotgan “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ korxonalarida mahsulot sifati boshqarishning zamonaviy metodologik yondashuvlarini o'rganish va baholash maqsadida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, ilmiy umumlashtirish hamda sintez usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini sifat menejmenti nazariyasi, Total Quality Management (TQM), Lean Manufacturing, Six Sigma, Quality 4.0 konsepsiyalari hamda oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish tizimlari bo'yicha ilmiy qarashlar tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida korxonalar mahsulot ishlab chiqarish va sifat nazorati jarayonlari o'rganilib, xalqaro standartlar, jumladan ISO 9001:2015, ISO 22000:2018 va HACCP tizimi talablarining amaliy qo'llanilishi tahlil qilindi. Shuningdek, “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJda sifatni boshqarish amaliyoti zamonaviy sifat menejmenti yondashuvlari bilan qiyosiy tahlil qilinib, ularning samaradorligi, afzalliklari va takomillashtirish imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqotning axborot bazasini korxonalar mahsulot ishlab chiqarish va sifat nazorati bo'yicha ma'lumotlari, xalqaro standartlar, ilmiy monografiyalar, Scopus va Web of Science bazalarida indekslangan ilmiy maqolalar hamda xalqaro tashkilotlar hisobotlari tashkil etdi. Olingan natijalar asosida mazkur korxonalarda mahsulot sifati boshqarish tizimlarini takomillashtirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va mahsulotlarning raqobatbardoshligini kuchaytirishga qaratilgan ilmiy xulosalar hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar

Oziq-ovqat sanoati korxonalarida mahsulot sifati boshqarishning zamonaviy metodologik yondashuvlari bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda sifat menejmenti tizimlari alohida funksional vosita emas, balki korxonada boshqaruvining strategik integratsiyalashgan komponentiga aylangan. Xususan, global raqobatning kuchayishi, iste'molchilar talablarining ortishi va texnologik transformatsiya sifatni boshqarishning an'anaviy modelidan ko'p qirrali, raqamlashtirilgan va riskga asoslangan yondashuvga o'tishni talab qilmoqda [19].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, TQM, Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 22000 hamda Quality 4.0 konsepsiyalari turli metodologik asosga ega bo'lsa-da, ularning barchasi umumiy maqsad - mahsulot sifati oshirish, jarayonlarni optimallashtirish va iste'molchi qoniqishini ta'minlashga yo'naltirilgan [20]. Biroq ularning har biri sifat boshqaruvining faqat ma'lum bir jihatini qamrab oladi: TQM - strategik boshqaruvni, Lean - yo'qotishlarni kamaytirishni, Six Sigma - statistik barqarorlikni, HACCP - xavfsizlikni, ISO 22000 -

tizimlashtirilgan boshqaruvni, Quality 4.0 esa raqamli transformatsiyani ta'minlaydi.

1-jadval.

“Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ oziq-ovqat korxonalarida sifat boshqaruvi yondashuvlarining qiyosiy tahlili¹⁴

Yondashuv	Asosiy maqsad	Afzalliklari	Cheklovlari
TQM	Umumiy sifatni uzluksiz yaxshilash	ashkiliy madaniyatni rivojlantiradi, iste'molchi qoniqishini oshiradi	Natija uzoq muddatda ko'rinadi
Lean Manufacturing	Yo'qotishlarni kamaytirish	Xarajatlarni kamaytiradi, samaradorlikni oshiradi	Xodimlar qarshiligi bo'lishi mumkin
Six Sigma	Nuqsonlarni kamaytirish	Statistik asoslangan aniq natijalar	Murakkab implementatsiya
HACCP	Xavfsizlikni ta'minlash	Xavf nuqtalarini oldindan aniqlaydi	Faqat xavfsizlikka yo'naltirilgan
ISO 22000	Oziq-ovqat xavfsizligi tizimi	Standartlashgan boshqaruv	Moslashuvchanlik cheklangan
Quality 4.0	Raqamli sifat boshqaruvi	Real-time monitoring, AI asosida qaror qabul qilish	Yuqori texnologik investitsiya talab qiladi

Jadval ma'lumotlari Jizzax viloyatida faoliyat yuritayotgan “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishda qo'llanishi mumkin bo'lgan zamonaviy yondashuvlarning asosiy xususiyatlarini aks ettiradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, har bir yondashuv sifat menejmentining muayyan jihatlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xususan, TQM konsepsiyasi korxonalarda sifat madaniyatini shakllantirish va iste'molchilar ehtiyojlariga yo'naltirilgan boshqaruv tizimini rivojlantirish imkonini beradi. Lean Manufacturing yondashuvi ishlab chiqarish jarayonlaridagi ortiqcha xarajat va yo'qotishlarni kamaytirish orqali resurslardan samarali foydalanishga xizmat qiladi. Six Sigma metodologiyasi esa mahsulot sifatidagi nuqsonlar sonini kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarining barqarorligini oshirish imkonini yaratadi.

Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar sifatida “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ uchun HACCP hamda ISO 22000 tizimlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular mahsulot xavfsizligini ta'minlash, sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish va iste'molchilar ishonchini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, Quality 4.0 yondashuvi doirasida raqamli monitoring, avtomatlashtirilgan nazorat va ma'lumotlar tahlili vositalarini joriy etish korxonalarda sifat ko'rsatkichlarini real vaqt rejimida kuzatish hamda boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shunday qilib, “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ misolida sifat menejmentining mazkur yondashuvlarini kompleks va integratsiyalashgan holda qo'llash mahsulot sifati va xavfsizligini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytirish hamda korxonalarining bozor raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi.

2-jadval

“Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ oziq-ovqat korxonalarida integratsiyalashgan sifat menejmenti modelining funksional tarkibi¹⁵

Komponent	Funksiyasi	Metodologik asos	Natija
TQM	Strategik boshqaruv	Deming falsafasi	Sifat madaniyati
Lean	Jarayon optimizatsiyasi	Waste reduction	Tezkor ishlab chiqarish
Six Sigma	Aniqlik va barqarorlik	Statistik model	Kam nuqson
HACCP	Xavfsizlik nazorati	Risk analysis	Sanitariya xavfsizligi
ISO 22000	Standartlashtirish	FSMS	Global moslik
Quality 4.0	Raqamli nazorat	AI, IoT	Real-time qaror

¹⁴ Muallif ishlanmasi

¹⁵ Muallif ishlanmasi

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy oziq-ovqat korxonalarida eng samarali yondashuv - bu integratsiyalashgan sifat menejmenti tizimidir. Bunda TQM falsafasi umumiy asos bo‘lib xizmat qiladi, Lean va Six Sigma jarayon samaradorligini oshiradi, HACCP va ISO 22000 esa xavfsizlikni ta‘minlaydi, Quality 4.0 esa raqamli monitoringni amalga oshiradi.

Jadval ma‘lumotlari sifat menejmentining zamonaviy yondashuvlari bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida qo‘llanilganda yuqori samaradorlikka erishish mumkinligini ko‘rsatadi.

Xususan, TQM korxonalarida strategik boshqaruv va sifat madaniyatini shakllantirishning konseptual asosini yaratadi. Bu yondashuv xodimlarning sifat jarayonlaridagi ishtirokini kuchaytirib, iste‘molchi talablariga yo‘naltirilgan boshqaruv tizimini rivojlantiradi. Lean metodologiyasi ishlab chiqarish jarayonlaridagi ortiqcha yo‘qotishlarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va mahsulot tannarxini pasaytirishga xizmat qiladi. Six Sigma esa statistik usullar yordamida nuqsonlar sonini kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarining barqarorligini ta‘minlaydi.

Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar sifatida “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ faoliyatida HACCP hamda ISO 22000 tizimlari muhim o‘rin tutadi. HACCP tizimi ishlab chiqarish jarayonidagi xavf omillarini aniqlash va nazorat qilish imkonini bersa, ISO 22000 oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish bo‘yicha xalqaro talablarni amaliyotga tatbiq etishga xizmat qiladi. Natijada mahsulotlarning sanitariya-gigiyena ko‘rsatkichlari yaxshilanib, iste‘molchilar ishonchi ortadi.

Jadvalda keltirilgan Quality 4.0 komponenti esa korxonalarida raqamli transformatsiyani ta‘minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Sun‘iy intellekt, IoT qurilmalari va real vaqt rejimida monitoring tizimlaridan foydalanish sifat ko‘rsatkichlarini tezkor nazorat qilish, ma‘lumotlar asosida qaror qabul qilish hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ misolida TQM, Lean, Six Sigma, HACCP, ISO 22000 va Quality 4.0 yondashuvlarining o‘zaro integratsiyasi korxonalarida sifat menejmentining samarali modelini shakllantirishga, mahsulot sifati va xavfsizligini oshirishga hamda bozor raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qilishi aniqlandi.

Adabiyotlar tahliliga asoslanib, turli metodologiyalarning mahsulot sifatiga ta‘sir darajasi “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ oziq-ovqat korxonalarida ekspert baholash asosida umumlashtirildi. Buni quyida keltirilgan 3-jadval ma‘lumotlaridan ko‘rish mumkin.

3-jadval

“Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ oziq-ovqat korxonalarida sifat ko‘rsatkichlariga metodologiyalarning ta‘sir darajasi (ekspert bahosi)¹⁶

Metodologiya	Sifat yaxshilanishi	Xarajat kamayishi	Xavfsizlik oshishi
TQM	Yuqori	O‘rtacha	O‘rtacha
Lean	Yuqori	Yuqori	Past
Six Sigma	Yuqori	Yuqori	O‘rtacha
HACCP	O‘rtacha	Past	Juda yuqori
ISO 22000	O‘rtacha	Past	Juda yuqori
Quality 4.0	Juda yuqori	Yuqori	Yuqori

Yuqoridagi jadval ma‘lumotlari “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ korxonalarida sifat menejmentining turli metodologiyalarini qo‘llash natijasida erishilishi mumkin bo‘lgan samaralarni aks ettiradi. Tahlil natijalariga ko‘ra, TQM, Lean va Six Sigma yondashuvlari mahsulot sifatini yaxshilash hamda ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishda yuqori samaradorlikka ega. HACCP va ISO 22000 tizimlari esa oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashda eng muhim vositalar hisoblanadi. Quality 4.0 yondashuvi sifatni yaxshilash, xarajatlarni optimallashtirish va xavfsizlikni oshirish bo‘yicha eng yuqori natijalarni ta‘minlab, korxonalarida

¹⁶ Muallif ishlanmasi

raqamli sifat menejmenti tizimini shakllantirish imkonini beradi. Umuman olganda, mazkur metodologiyalarni integratsiyalashgan holda qo‘llash korxonalarining raqobatbardoshligi va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, oziq-ovqat sanoatida sifatni boshqarish tizimlari evolyutsiyasi uch bosqichdan iborat:

1. Nazorat bosqichi – yakuniy mahsulotni tekshirish
2. Jarayon bosqichi – Lean, Six Sigma, TQM
3. Raqamli bosqich – Quality 4.0, AI, IoT

Bu tasnif Montgomery va Antony tomonidan ilgari surilgan jarayon boshqaruvi konsepsiyalariga mos keladi. Shuningdek, Zeng va Bernardo tomonidan ishlab chiqilgan integratsiyalashgan menejment tizimlari konsepsiyasi ushbu tadqiqot natijalari bilan mos keladi, ya’ni alohida tizimlar emas, balki ularning integratsiyasi yuqori samaradorlik beradi.

Eng muhim ilmiy xulosa shundan iboratki, HACCP va ISO 22000 tizimlari xavfsizlikni ta’minlashda zarur, biroq ular ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun yetarli emas. Shu sababli Lean va Six Sigma bilan integratsiya majburiy komponent sifatida qaralishi kerak.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy natijalar shakllantirildi:

1. Oziq-ovqat sanoatida sifat boshqaruvi ko‘p komponentli integratsiyalashgan tizimga aylangan.
2. Lean Six Sigma ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning eng muhim vositalaridan biridir.
3. HACCP va ISO 22000 xavfsizlikni ta’minlashda bazaviy rol o‘ynaydi.
4. Quality 4.0 sifat menejmentining yangi raqamli paradigmasini tashkil etadi.
5. Eng yuqori samaradorlik integratsiyalashgan modelda kuzatiladi.
6. Sifat ko‘rsatkichlari bo‘yicha eng muvozanatli natija Lean + Quality 4.0 kombinatsiyasida kuzatiladi.

Xulosa

Jizzax viloyatida faoliyat yuritayotgan “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ oziq-ovqat korxonalarini faoliyatini tahlil qilish natijasida TQM, Lean Manufacturing, Six Sigma, HACCP, ISO 22000 hamda Quality 4.0 konsepsiyalarining mahsulot sifatini boshqarishda muhim o‘rin tutishi aniqlandi. Ushbu yondashuvlar sifat menejmentining turli jihatlarini qamrab oladi: TQM – umumiy sifat madaniyati va strategik boshqaruvni, Lean – ishlab chiqarishdagi yo‘qotishlarni kamaytirishni, Six Sigma – jarayon barqarorligi va nuqsonlarni minimallashtirishni, HACCP va ISO 22000 esa oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashni ifodalaydi. Shuningdek, Quality 4.0 konsepsiyasi raqamli texnologiyalar asosida sifat menejmentini yangi bosqichga olib chiqib, real vaqt rejimida monitoring va qaror qabul qilish imkonini yaratishi bilan ajralib turadi.

“Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ misolida o‘tkazilgan qiyosiy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, mazkur yondashuvlarning alohida qo‘llanilishi muayyan natijalarni bersada, eng yuqori samaradorlik ularni integratsiyalashgan tizim sifatida qo‘llashda namoyon bo‘ladi. Xususan, sifat madaniyatini shakllantirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot xavfsizligini ta’minlash va raqamli nazorat vositalaridan foydalanishning o‘zaro uyg‘unligi korxonalar faoliyatining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, integratsiyalashgan sifat menejmenti modeli “Bonu shirinliklari” MCHJ va “Iruskon” MCHJ kabi oziq-ovqat korxonalarida mahsulot sifati va xavfsizligini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash hamda korxonalarining ichki va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini kuchaytirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Organization for Standardization (ISO). *ISO 22000:2018 Food Safety Management Systems — Requirements for Any Organization in the Food Chain*. Geneva: ISO, 2018.

2. Juran J.M. *Juran's Quality Handbook: The Complete Guide to Performance Excellence*. 7th Edition. New York: McGraw-Hill Education, 2017. 1136 p.
3. Deming W.E. *Out of the Crisis*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2000. 524 p.
4. Crosby P.B. *Quality Is Free: The Art of Making Quality Certain*. New York: McGraw-Hill, 1979. 309 p.
5. Goetsch D.L., Davis S.B. *Quality Management for Organizational Excellence: Introduction to Total Quality*. 8th Edition. Pearson Education, 2016. 672 p.
6. Dora M., Kumar M., Van Goubergen D., Molnar A., Gellynck X. Operational performance and critical success factors of lean manufacturing in European food processing SMEs // *Trends in Food Science & Technology*. 2019. Vol. 31. P. 156–164.
7. Codex Alimentarius Commission. *General Principles of Food Hygiene CXC 1-1969. Annex: Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) System and Guidelines for its Application*. Rome: FAO/WHO, 2022.
8. Javaid M., Haleem A., Singh R.P., Khan S., Suman R. Understanding the adoption of Industry 4.0 technologies in improving food quality and safety // *Food Control*. 2023. Vol. 145. Article 109445.
9. Sony M., Antony J., Douglas J.A. Essential ingredients for the implementation of Quality 4.0: A narrative review of literature and future directions for research // *The TQM Journal*. 2020. Vol. 32. No. 4. P. 779–793.
10. Managing Quality. Besterfield D.H., Besterfield-Michna C., Besterfield G.H., Besterfield-Sacre M. *Managing Quality*. 6th Edition. Pearson Education, 2011.
11. Jiju Antony, Sony M., McDermott O. Lean Six Sigma in Manufacturing and Service Industries: A Review // *The TQM Journal*. 2021. Vol. 33(6). P. 1–18.
12. Marek Dora, Kumar M., Gellynck X. Operational performance and lean manufacturing in food processing industries // *Trends in Food Science & Technology*. 2020. Vol. 102. P. 217–229.
13. Shengxian Zeng, Shi J.J., Lou G.X. A synergetic model for implementing an integrated management system // *Journal of Cleaner Production*. 2007. Vol. 15(18). P. 1760–1767.
14. Merce Bernardo, Casadesús M., Karapetrovic S., Heras I. Integration of standardized management systems // *International Journal of Operations & Production Management*. 2012. Vol. 32(3). P. 291–307.
15. Yasmine Motarjemi, Lelieveld H. *Food Safety Management: A Practical Guide for the Food Industry*. Academic Press, 2014.
16. Escanciano C., Santos-Vijande M.L. Reasons and constraints to implementing an ISO 22000 food safety management system // *British Food Journal*. 2014. Vol. 116(1). P. 158–175.
17. Luis Fonseca, Domingues J.P. Quality 4.0: The Digital Transformation of Quality Management // *Quality Innovation Prosperity*. 2018. Vol. 22(3). P. 16–31.
18. Carvalho A., Sampaio P., Rebentisch E. Industry 4.0 and Quality Management: Opportunities in Food Supply Chains // *Sustainability*. 2021. Vol. 13(4). Article 2152.
19. Besterfield D.H. *Managing Quality*. 2011.
20. Womack J.P., Jones D.T. *Lean Thinking*. 2003.

